

JOHN HOLLOWAY • Öfke Günleri

JOHN HOLLOWAY 1947 yılında doğan düşünür, doktorasını Edinburgh Üniversitesi'nde siyaset bilimi alanında tamamladı. 1991 yılından beri Zapatista hareketiyle birlikte yaşamakta ve radikal siyaset üzerine yazmaya devam etmektedir. Editörlüğünü üstlendiği ve kaleme aldığı kitaplardan bazıları şunlardır: *State and Capital: A Marxist Debate*, *Global Capital, National State, and the Politics of Money*, *Open Marxism: Emancipating Marx*, *Zapatista!: Reinventing Revolution in Mexico*, *Change the World Without Taking Power* [Türkçesi: *İktidar Olmadan Dünyayı Değiştirmek*, çev. Pelin Sıral, İstanbul: İletişim, 2003], *Negativity and Revolution: Adorno and Political Activism* [Türkçesi: *Olumsuzluk ve Devrim*, çev. Kutlu Tunca, İstanbul: Otonom, 2013], *Crack Capitalism* [Türkçesi: *Kapitalizmde Çatlaklar Yaratmak*, çev. Bülent Doğan, vd., İstanbul: Otonom, 2011], *In, Against, and Beyond Capitalism* [Türkçesi: *Kapitalizmin İçinde, Kapitalizme Karşı ve Kapitalizmin Ötesinde*, çev. Utku Özmakas, İstanbul: İletişim, 2017], *Öfke Günleri*, çev. Utku Özmakas, İstanbul: İletişim, 2017).

Days of Rage: Rage against the Rule of Money. Leeds Lectures

© 2016 John Holloway

İletişim Yayınları 2505 • Politika Dizisi 163

ISBN-13: 978-975-05-2221-5

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

DIZI KAPAK TASARIMI Utku Lomlu

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Büşra Bakan

DIZIN Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak, No: 6/3

Bağcılar, İstanbul Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JOHN HOLLOWAY

Öfke Günleri

Paranın Hükümranlığına Karşı Öfke

Days of Rage
Rage against the Rule of Money
Leeds Lectures

ÇEVİREN *Utku Özmakas*

İÇİNDEKİLER

<i>TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ</i>	7
-----------------------------------	---

I

Öfke

1 Bunlar Öfke Günleri.....	15
2 Bu Bizim Öfkemiz.....	19
3 Öfkenin İki Yüzü Var.....	23

II

Paranın İktidarı

4 Saldırı Altındayız.....	29
5 Bu Sistemli Bir Saldırı.....	31
6 Bu Kişisel Bir Saldırı Değil.....	33
7 Bu Saldırı (Yalnızca) Bir Politika Meselesi Değil.....	37
8 Gerçek Demokrasi, Şimdi! Gelgelelim, Yalnızca Bir Demokrasi Meselesi Değil Bu.....	39

9	Para, Saldırıdır	43
10	Para Değişmez, Ebedi Bir Gerçeklik Değildir. Saldırganlığın Tarihsel Açından Özgül Bir Biçimdir	47
11	Para, İnsani Etkinliğe Durmaksızın Saldıran Bir Toplumsal Bağdır	49
12	Para-saldırı, Toplumsal İlişkilerin, Bütün Toplumsal Yaşamın İlerici Etkisinin Parasallaştırılması Hareketidir	53
13	Para, Bütün Toplumsal Kontrolün Ötesinde Bir Saldırıdır	55

III

Paranın İktidarını Reddedin! Paranın İktidarını Çökertin! Müşterekleştirin!

14	Başlangıç Noktası, Paranın Saldırısına Mutlak Şekilde Hayır Demektir	67
15	Hayır'ın Gücü Dünyayı Altüst Eder	59
16	Paranın İktidarını Reddedin!	71
17	Paranın İktidarını Çökertin! Müşterekleştirin!	77
DİZİN		83

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ

Bütün dünyada bir öfke kol geziyor. Bu öfke *bizim*; ama bize yönelmiş halde ve hepimizi yok etmekle tehdit ediyor.

Bu öfke bizim. Başka türlü sü nasıl mümkün olabilirdi ki zaten? Sömürü üzerine kurulu bu dünyada zenginleri daha da zengin hale getirmemek tamamen bizim elimizde. (Kârlarına kâr katmak için zenginlere hizmet etme bahtiyarlığı ile avuç açmak arasında sıkıştırıldığımız bir dünya bu.) Kâr peşinde koşarken milyonlarca insanı topraklarından eden ve şehrin merkezinden gecekondu bölgelerine sürükleyen bir dünya bu. İnsanların nesnelere dönüştüğü, nesneymiş gibi muamele gördüğü ve bu nesneleştirilenin bin bir yüzüyle bizi her gün karşılaştıran bir dünya: İnsanların yalnızca kadın, koyu tenli, çocuk ve yaşlı oldukları ya da farklı cinsel yönelimleri olduğu veya bir dili yanlış bir aksanla konuştukları için ayrımcılığa uğradığı, dışlandığı, açlığa mahkûm edildiği ve öldürüldüğü bir dünya. Bu nesneleştirilenin o kadar çok ifadesi var ki... Eşitsizliğin her geçen gün arttığı, paranın gitgide daha çok küstahlaştığı bir dünya. Bombalamalarla, kaçırmalarla dolu bir dünya bu; kaçırılanlar geri

dönse bile yaşadıkları dehşetten kurtulamıyorlar. Bu bizim öfkemiz ve gitgide büyüyor.

Haklı, çok haklı bir öfke bu! Gelgelelim yanlış bir yere yöneliyor. Dahası, eğer bu öfkeyi doğru hedeflere yöneltemezsek hepimizi yok edecek. Trump'a yönelik öfke, İslamcı köktendinciliğe karşı öfke, Le Pen'e yönelik öfke, Avrupa'da ve tüm dünyada ırkçılığın ve milliyetçiliğın yükselişine karşı duyulan öfke: Bunların hepsi şimdiki-haliyle-dünyaya yönelmiş halde; ancak bir biçimde yalnızca zenginleri, ensesi kulları ve öfkemizin temeli olan şeyleri güçlendiriyor. Bu öfkenin özündeyse umut var: Her şeyin daha iyi olabileceğine, geçmişin geri dönebileceğine, barışın yeniden sağlanabileceğine ve bir gün her şeyin yerli yerine oturabileceğine dair bir umut. Ne var ki bu umut tam aksinin şeklini alıyor: Zenginlerin gücünü katlıyor; dünyayı daha şiddet dolu, yaşamak için daha beter bir yer haline getiriyor. Faşistler ve köktendinciler de öfkeli, onlar da çocukları için kendilerince daha iyi bir dünya yaratmak istiyor; yine de öfkelerini boşaltma biçimleri tam aksi yönde bir etki yaratıyor. Trump'ı iktidara taşıyan şey, mülksüzleştirilenlerin öfkesi ve olup bitenlerin başka türlü olabileceği vaadiydi; iktidara gelince yaptığı ilk seyse zenginlerin konumunu güçlendirmek ve yoksullardan daha fazlasını koparmak için önlemler almak oldu.

Öfkeyi ait olduğu yere, evine geri getirebilir miyiz? Öfkeyi sermayenin iktidarına, paranın hükümranlığına duyulan bir öfkeye dönüştürebilir miyiz yeniden? Bunu düşünmeye cesaret edebilir miyiz? Kapitalistlerin krizi, gitgide büyüyen bu öfke dünyasıdır. Bunu sönmülmeye çalışmanın ise hiçbir manası yok; aksine bunun *bizim* öfkemiz olduğunu ve elimizden alınmasına izin vermeyeceğimizi daha gür bir sesle haykırmalıyız. Umudun bu özü, bu ütopyacı çekirdeği, öfkenin öbür yüzünde de mevcut: Umudu bu ölüm kapısından kurtarıp nasıl can veren bir hale getirebiliriz?

Bu kitap birkaç yıl önce Leeds Üniversitesi'nde verdiğim bir dizi dersten oluşuyor; ancak temasının o dönemden ziyade bugün daha önemli olduğunu düşünüyorum. Öfkemiz üzerine düşünmeye ve onu gerçek düşmana, yani paranın hükümranlığına, sermayenin iktidarına yöneltmeye hiç olmadığı kadar çok ihtiyacımız var artık. Bu derslerin, gün geçtikçe üzerine daha çok karabulut çöken bir ülkede, Türkiye'de yayımlanmasından dolayı hem onur duyuyorum hem de çok heyecanlıyım. Umuyorum ki bu kitap, bulutları dağıtmaya yarayacak pek çok ışıktan biri olur. Siyasi görüşleri nedeniyle üniversitelerden atılan akademisyenlerin alternatif mekânlarda öğrencileriyle buluşmaya devam ettiğinden haberdarım. Hayalim ise bu kitabın o buluşmalarda tartışılması ve hatta eleştirilmesi.

Bu kitabı çeviren Utku Özmakas'a ve yayımlayan İletişim Yayınları'na müteşekkirim.

|

Öfke

Jazz sesleri yükseliyor.

Atina, Sintagma Meydanı, 15 Haziran: Polisle protestocular arasında yaşanan onlarca hadiseden biri, diğerlerine nispeten bir adım öne çıkıyor. Dur durak bilmeksizin saldıran polis, gaz bombalarını pervasızca insanların üstüne üstüne atarken, meydanın orta yerindeki bir grup müzisyense bütün maharetleriyle enstrümanlarını konuşturuyor. Yüzlerinde gaz maskeleriyle çalmaya devam ediyorlar; alaycı bir reddedişle devlet şiddetini, bu bütünlüklü asimetriyi güzel bir şeye dönüştüren bir öfke: Neşeli bir öfke, haysiyetli bir öfke.

Kendimizi çaldıklarına, varyasyonlarına, doğaçlamalarına, temlerine kaptırdıkça kaptırıyoruz. “Alışın-bu-işler-böyle-vesselam” diyen o zehirli, o berbat gaz kokusu tarafından çepeçevre sarılmış olmamıza rağmen müzik sekteye uğramıyor, hatta sesi daha da yükseliyor; isyanın melodileri, haysiyetin müziği havaya doluyor. Nasıl olursa olsun, ne yapacağımızı bilsek de bilmesek de, elimizden gelen şarkılar söylemek, fikrimizi ifade etmek. Aslında bildiğim tek yolla, ya-

ni ders vererek yapmak istediğim şey de bundan başka bir şey değil.

Önümüzdeki üç akşam boyunca bir dizi notaya ses vermek; bunları savlar, hatta daha da iyisi, sav-sorular olarak ifade etmek istiyorum. Sırası geldikçe, her seferinde tek bir notayı icra ederek dillendireceğim fikirlerimi.

Bunlar Öfke Günleri

Kuzey Afrika ve Arap dünyasında yılın başında patlak veren hareketler, cuma günlerini öfke günleri olarak ilan etmişti. Bu günler, birikmiş öfkenin güçlü bir şekilde ifade edilmesine hasredilmişti. Bütün bir sene boyunca da tonunu korudu. 2011'deyse öfke dünyanın dört bir yanına sıçradı. Müt-hiş! Tam da üzerine kafa yorulacak bir şey hatta.

Arap Baharı, Avrupa yazı, Amerikan sonbaharı derken, 15 Ekim küresel bir öfke gününe dönüştü. Dahası, artık nereye gitsem İşgal Et çadırları görüyorum. İçlerinde de bir HAYIR, kabul etmiyoruz, var. Dünya adaletsiz, dünya yoz, dünya bize saldırıyor. Dünya bizi görmezden geliyor; bizlerin tarihin öznesi değil, yalnızca nesnesi olduğunu söylüyor. Bu öfkeye karşı bir öfke; ama sadece bundan ibaret değil. Bu aynı zamanda şaşırtıcı şekilde yaratıcı bir öfke; mevcut kurumlarla bağları koparan ve eyleminin yeni biçimlerini ayaklarımızın önüne seren bir öfke. Söz konusu öfke, diktatörlüklerin eleştirisi olarak doğmuş olsa da, hızla bildiğimiz-haliyle-demokrasilerin eleştirisine dönüştü ve toplumsal örgütlenmenin yeni biçimlerini ve karar alma süreçlerinin yeni yollarını

canlandırdı. Şahit olduğumuz şey, yeni bir gramerin, hatta daha da iyisi, ayaklanmanın yeni bir anti-gramerinin geliştirilmesidir. Forumlar, halk mikrofonları derken, talep etmenin reddedildiği; partilerin, hem soldan hem de sağdan siyasetçilerin o bildik sloganlarının reddedildiği bir aşamadayız artık: “Bizim düşlerimiz sizin çuvalınıza sığmaz”, “Bu, sağa karşı sol değil, yukarıdakilere karşı aşağıdakiler mevzusu.”

Bu sloganlar sermayenin kurduğu tahakkümde açılan çatlaklardır; “Hayır” dediğimiz ve başka bir şey yarattığımız, yeni yollar, yeni mantıklar keşfettiğimiz ve başka dünyaların kapısını aralamaya çalıştığımız olumsuzlama-ve-yaratım mekânları ile anlarıdır. Bunlar, yalnızca özerk mekânlar olmaları değil, aynı zamanda öngörülemeyen alanlara sıçramaları, inanılmaz bir hızla hareket etmeleri ve bu mekânların üzerlerini örtmeleri, kaplamaları anlamında da çatlaklardır.

Daha başlangıç safhasında olsa da, savaş ilan edildi; muhtemelen bazı bakımlardan sahte bir savaş bu. Belki yıllar önce duyuldu ilk adımları, on yıl, hatta daha da fazla; ama habire bize saldıran bu ahlaksızlığa yanıt vermeye daha yeni yeni başladık. Bu savaşta Yunanistan’ın özel bir yer tuttuğunu düşünüyorum; çünkü sadece bu ülkedeki insanlar başka hiçbir yerde olmadığı kadar çok itilip kakıldılar, sadece burada Yunanistan hükümetinden, Avrupa Birliği’nden ve para piyasalarından gelen efendinin “Boyun eğin ve itaat edin” kükremesi, kitlesel bir Hayır’la, Yunan halkından gelen kitlesel bir reddedişle karşılandı. Ayrıca Yunanistan, belki de bizi başka her yerden daha çok düşünmeye zorluyor. Kitlesel ve yinelenen protestolara rağmen, Yunan halkının (28 Ekim’de ülkenin dört bir yanında gerçekleşen olayların gösterdiği üzere) hükümeti ve siyasal sistemi giderek daha çok boşa çıkmasına rağmen, Papandreu’nun istifaya zorlamasına rağmen, Yunanistan sadece kutlama yapmayı düşündürmüyor bize. Kemer sıkma programları, hükümetin varolan ko-

şullara ve Yunan halkının yaşam tarzına yönelik yinelenen saldırıları hiçbir değişime yol açmayacak.* Her türden ve boyuttan kitlesel protestolar yaşam standartlarındaki çarpıcı düşüşü durdurmayı başaramayacak. Büyük mücadeleler söz konusu olduğunda öyle hemen kutlama havasına girmemek için –*Guardian*'daki bir makalede de ifade edildiği üzere– meselenin öteki yanını aklımızdan hiç çıkarmamız gerek:

Kitlesel iş kayıpları, vergilerin artışı ve dört nala giden enflasyon bu ulusun enerjisini tüketti. Emekliler aylık 500 avronun altında bir maaşla geçinmeye zorlanıyor ve %16 gibi rekor bir seviyeye ulaşmış olan işsizlik de aileleri vuruyor. Atılacak alternatif bir adım yok. Yeni bir alt sınıf baş göstermeye başladı: Bu sınıfın içinde aylak aylak dolaşan evsiz ve aç bir kitle; ortalıkta dolaşıp duran bir yığın uyuşturucu bağımlısı; kendilerine bir yer gösterilmediği için kurumlarından kovulan psikiyatri hastaları; dükkânlarının kapısına kilit vurmaya zorunda kalmış binlerce işletme sahibi; yiyecek bir şey bulmak için geceleri kentteki çöpleri eşeleyeni ve meyve sebzeyle idare etmeyi reddeden emekliler var. İntiharların sayısında bir tırmanış görülüyor. Yardım hatlarının raporlarına göre çağrı patlaması yaşanıyor: 2011 yılının ilk sekiz ayında 5000 çağrı gelmiş; bu sayı geçen yılın tamamında 2500'dü.

Aslında bunlar *dies irae*:** Öfke günleri; ancak arada hayati bir fark var. Ortaçağdaki ilahinin aksine, gökyüzündeki bir tanrının yeryüzüne musallat ettiği bir kıyamet değil; aksine aşağıdan gelen, tam da sokaklarda patlak vermiş bir öfke bu.

(*) Borçokrasi: <http://www.debtocracy.gr/indexen.html>.

(**) “Öfke/Gazap Günleri” adını taşıyan bir ilahiye gönderme – ç.n.